

ISTORIJA MEDICINE

HISTORY OF MEDICINE

Zdravstveni centar, Subotica
Opšta bolnica
Odeljenje za bolesti uha, nosa i grla
Odeljenje za kožne i polne bolesti

Istorija medicine
History of medicine
UDK 725.51.055.5 (497.113 Subotica)"1889"

GODIŠNJI IZVEŠTAJ SUBOTIČKE GRADSKJE I OČNE BOLNICE ZA 1889. GODINU

ANNUAL REPORT OF THE MUNICIPAL AND EYE HOSPITAL IN SUBOTICA FOR 1889

Marko SENTJE i Ruža SENTJE

Sažetak - Prikazan je prevod izveštaja glavnog lekara Gradske bolnice u Subotici za 1889. godinu. Iz izveštaja se vidi broj bolesnika koji je posetio bolnicu, ukupan broj pregleda tokom kalendarske godine, broj ambulantnih i ležećih bolesnika sa distribucijom po polu, starosti, mestu boravka, frekvencija bolesnika po mesecima i grupama bolesti, prosečna dužina lečenja, broj izlečenih, neizlečenih i umrlih. Prikazane su najznačajnije operacije izvršene u bolnici tokom godine, kao i broj lekara zaposlenih u bolnici. Takođe vidimo i vrlo detaljan prikaz bolesnika po grupama oboljenja.

Ključne reči: Bolnice + istorija; Godišnji izveštaji

Uvod

Tačan datum osnivanja Gradske bolnice u Subotici nije otkriven do danas. Najstariji, do sada poznati, sačuvani dokument u kojem se prvi put bolnica spominje datira od 2. I 1770. godine. U njemu se navodi da je Gradska bolnica izgorela [1]. Znači, bolnica je postojala i ranije.

Nakon odlaska Turaka, posle poraza kod Sente, subotička tvrđava 1702/3. godine ulazi u sastav vojne granice. Prelazak grada pod civilnu upravu, 7. maja 1743. godine, dovodi do njegovog brzog razvoja. Prema popisu stanovništva iz 1748. grad ima 9.556, a 1778. godine 21.471 stanovnika. Nakon 22. I 1779. godine grad naglo raste, 1787. godine je šesti po veličini u Mađarskoj, da bi 1857. godine izbio na treće mesto i zadržao ga sve do raspada Monarhije. Broj stanovnika 1857. iznosi 53.499, 1880. godine 56.320, 1890. 73.526 a 1900. ima 82.122 stanovnika [2].

Ovakav nagli razvoj grada, praćen razvojem zanatstva i dolaskom železnice u Suboticu, poboljšava materijalne prilike u gradu i povećava zahteve i mogućnosti u pogledu zdravstvene zaštite.

Sve ovo vreme Gradska bolnica nije zadovoljavala potrebe i zahteve stanovništva. Problem bolnice rešen je 1. oktobra 1841. kada je otvorena nova bolnica sa 20 bolesničkih kreveta. Ova bolnica imala je atribut moderne bolnice. Dobila je naziv "Prva građanska bolnica". Tokom 1878. godine u bolničkom dvorištu izgrađena je zgrada u kojoj je bilo pet ćelija za duševne bolesnike, mrtvačnica i obdukciona sala [3]. Na ovaj način Subotica je posle Budimpešte prva bila sposobna da se brine o svojim psihijatrijskim bolesnicima.

Iz popisa lekara koji je obavljen 12. III 1887. godine u Subotici je stalno zaposleno 13 lekara: dr Kerteš Šándor (dr Kertés Šándor), dr Šilaši Mor (dr Silasi Mór), dr Dobrojević Plato (dr Dobrojevics Plátó), dr Bruck Pal (dr Bruck Pál), dr Tot Bela (dr Tóth Béla), dr Rajsner Đula (dr Reisner Gyula), dr Sabo Šándor (dr Szabó Šándor), dr Vajs Ignac (dr Weisz Ignác), dr Vilhajn Adolf (dr Wilhelm Adolf), dr Patek Jene (dr Patek Jenő), dr Viner Salamon (dr Viener Salamon), dr Antunović Jožef (dr Antunovics Jozsef) i dr Klajn Jožef (dr Klein József), od kojih trojica rade u bolnici: dr. Kertés Šándor, glavni lekar i upravnik subotičke Gradske bolnice, dr Bruck Pál, bolnički lekar, i dr. Wilhelm Adolf, bolnički lekar i rukovodilac očne bolnice [4].

Iz izveštaja koji je pred nama vidimo da je već nakon dve godine došlo do personalnih promena i povećanja broja lekara. Naime, glavni lekar bolnice je dr. Wiesz Ignác, dr. Wilhelm Adolf, bolnički lekar, dr. Schnier György, bolnički sekundarni lekar, i dr. Vécsei Jenő, počasní bolnički lekar [5].

Sa naslovne strane vidimo da je Izveštaj štampan u Subotici u štampariji Šlezingera Šándora (Schlesinger Šándora) 1890. godine.

U istoj fascikli Istorijaskog arhiva u Subotici kao zanimljiv podatak našli smo porudžbenicu Magistrate navedenom štamparu od 23. III 1890. godine kojom se poručuje štampanje Izveštaja u 350 primeraka. Cena koja je naznačena na porudžbenici iznosi 34,03 forinte.

Prikaz izveštaja

"Svakodnevno povećanje broja bolesnika, zbog čega se mi u Gradskoj bolnici veoma radujemo, sve doći nam u prilog toga da je cilj koji smo želeli

ostvariti, a to je, da lečenje kod lekara postane narodu iz nižih slojeva što draže i da ga odviknemo od vračara, donekle postignut. Koliko se bolesnici kojima je potrebna pomoć trude da potraže našu bolnicu najbolje potvrđuju statistički podaci zabeleženi u prijemnim protokolima. Dok je broj pregledanih bolesnika u 1887. bio 1426, u 1888. godini 3458, dotle je u 1889. godini čak 6123 bolesnika potražilo našu bolnicu radi lekarske pomoći, što ukazuje na to da će se broj bolesnika u budućnosti još više povećati.

Kao radosnu činjenicu moramo spomenuti veliku odluku našeg uglednog grada da primereno njegovoj slavi u skoroj budućnosti izgradi jednu veliku bolnicu koja će po prostranstvu, građevinskim radovima i opremi biti u skladu s potrebama grada i dostignućima nauke, za šta nam sigurnu garanciju pruža jasan i u budućnost usmeren pogled gradskih vlasti.

Ne mogu propustiti priliku a da ne izrazim zahvalnost uvaženom gradskom Veću na predusretljivosti koju su svaki put do sada potvrdili prema meni kad god sam mu se u interesu izgranje bolnice do sada obratio. Dr Weisz Ignác glavni lekar bolnice

Osoblje bolnice

Dr. Wiesz Ignác, glavni lekar bolnice,
Dr. Wilhelm Adolf, bolnički lekar,
Dr. Schnier György, sekundarni bolnički lekar,
Dr. Vécsei Jenő, počasni bolnički lekar.

Lekarski izveštaj o ambulantno i bolnički lečenim bolesnicima u subotičkoj Gradskoj bolnici i očnoj bolnici u 1889. godini

U subotičkoj Gradskoj bolnici i njoj pripadajućoj očnoj bolnici od 1. januara do 31. decembra 1889. godine lečena su ukupno 6123 bolesnika od čega je 5141 ambulantni bolesnik a koji su ustanovu posetili u redovnom radnom vremenu koje traje od 10 do 12 sati. One siromašne bolesnike koje zbog čestog nedostatka mesta nismo primili na bolničku negu, uputili smo u cilju besplatne nabavke lekova gradskim vlastima, pod čijim nadzorom se nalazi podela lekova na trošak grada; ambulantno tretirane hirurške bolesnike slabijeg imovinskog stanja zavojnim materijalom snabdevali smo preko naše ustanove.

Na bolničko lečenje u ustanovu, kao ležeći, bilo je primljeno 982 bolesnika.

Ukupan broj poseta koje su ostvarila 6123 bolesnika tokom cele godine iznosio je 24644, te je na ovaj način prosečno tokom jednog dana bilo 69 ambulantnih bolesnika.

Broj ambulantnih bolesnika po pojedinim mesecima iznosio je: za januar 394, februar 386, mart 400, april 410, maj 431, jun 522, juli 543, avgust 405, septembar 494, oktobar 482, novembar 357, decembar 317.

Posmatrajući polnu strukturu, muškaraca je bilo 2884 a žena 2257; a u odnosu na životnu dob 662 su

ispod jedne godine, od jedne do pet godina 828; od pet do 20 godina 1655; od 20 do 30 godina 545; od 30 do 40 godina 413; od 40 do 50 godina 377; od 50 do 60 godina 250; od 60 do 80 godina 269; i preko 80 godina 142 bolesnika. U odnosu na mesto rođenja 4260 bolesnika su Subotičani a 881 iz različitih krajeva zemlje.

Od 982 ležeća bolesnika 62 su ostala iz prethodne godine, a 920 bolesnika je primljeno tokom godine.

Ovih 982 ležeća bolesnika iziskivala su 19436 bolničkih dana (dana nege), što prosečno po jednom bolesniku iznosi 19 i 3/4 dana.

Broj ležećih bolesnika po pojedinim mesecima je sledeći: januar 70; februar 77; mart 77; april 93; maj 82; juni 92; juli 84; avgust 86; septembar 77; oktobar 77; novembar 83 i decembar 84 bolesnika.

Gledano po polu, od 982 ležeća bolesnika 515 je bilo muškaraca i 467 žena.

Od bolnički lečenih bolesnika 747 je otpušteno kao izlečeno, 132 kao poboljšano, neizlečeno 60 a umrlo je 43 bolesnika.

Učestalost oboljenja ambulantno i bolnički lečenih bolesnika prikazana je na osnovu sledećih grupa u tabeli 1.

Tabela 1. Prikaz grupa bolesti i broja ambulantno i bolnički lečenih bolesnika

Table 1. Survey of groups of diseases and of the number of outpatients and inpatients

Naziv grupe bolesti		Ambulantni bol.	Bolnički bol.
I	Bolesti mozga i kičmene moždine	73	38
II	Živčane bolesti	82	18
III	Bolesti uva	139	2
IV	Bolesti oka	1.706	220
V	Bolesti nosa	12	-
VI	Bolesti disajnih puteva	478	95
VII	Bolesti cirkulatornog sistema	35	13
VIII	Bolesti limfnog sistema	51	6
IX	Bolesti usta i lumena grla	207	9
X	Bolesti želuca i crevnog pokrova	711	118
XI	Bolesti mokraćnog i polnog sistema	252	66
XII	Kožne bolesti	440	107
XIII	Bolesti mišića, žlezda i tkiva	104	23
XIV	Bolesti zglobova	75	16
XV	Bolesti kostiju	56	20
XVI	Akutne zarazne bolesti	344	43
XVII	Hronične zarazne bolesti	143	137
XVIII	Opšti poremećaji ishrane	222	43
XIX	Trovanja	3	2
XX	Porodaji	8	6

Od urađenih operacija vredno je nabrojati sledeće: odstranjenja 2 tumora dojke, 3 operacije mokraćne bešike zbog kamenca mokraćne bešike, 3 amputacije podkolenice, 3 operacije inkarcerirane hernije (Her-

niotomia), 9 revizija povređenih prstiju, 11 amputacija prstiju, 6 punkcija vodenih hernija, 1 resekcija creva, 2 punkcije pluća i 3 punkcije trbuha, 2 operacije zečije usne, 1 odstranjenje raka donje usne, 1 osteotomija, 3 odstranjenja nosnih polipa, 3 operacije fistule, 1 odstranjenje kamenca mokraćnog kanala, odstranjenje 5 hipertrofičnih krajnika, 2 incizije desni, odstranjivanje stranog tela iz uva u 5 slučajeva, odstranjenje 4 ciste, 3 operacije ranule, odstranjivanje stranog tela iz nosa kod 4 bolesnika, repozicija 1 iščašenja donje vilice i 1 iščašenja nadlaktice, 5 kiretaža materice, 1 odstranjenje masnog tumora, 2 stenoze fimoze, 5 repozicija prolabiranog rektuma, 1 odstranjenje teleangiektazija krvnog suda, 1 ispiranje želuca, 1 okretanje ploda, 2 traheotomije i jedno odstranjenje granuloma alveole zuba, 6 gipsanih zavoja, veći broj ekstrakcija gangrenoznih zuba, otvaranje velikog broja apscesa i njihova punkcija.

Od operacija izvršenih na Očnom odeljenju izdvojili bi sledeće: 15 operacija trichiase po Jaesche-Arltu, 2 operacije divergentnog i 2 operacije konvergentnog strabizma, 12 operacija po Flareru, 14 ekscizija dužice, 7 operacija katarakte, 1 ablacija vežnjače i otvaranje velikog broja hordeoluma."

Tabelarni prikaz

Radi uštede prostora dijagnoze po grupama bolesti koje su date u tabelarnom rasporedu ne prikazujemo u tabelama. Prva brojka uz dijagnozu označava broj ambulantnih pregleda a druga (ukoliko je navedena) broj bolnički lečenih bolesnika. Dijagnoze su u originalu u najvećem broju slučajeva pisane prvo na mađarskom, a iza toga na latinskom jeziku. Latinske dijagnoze citirali smo u originalu. Tamo gde nema latinskog naziva preveli smo mađarski (primedba autora).

I Bolesti mozga i kičmene moždine

Hyperaemia cerebri 12+2, Anaemia cerebr. 2, Apoplexia cerebr. 4+1, Mening. cerebr. spin. 4+2, Mening. tuberculos. 8+2, Commotio cerebr. 3+2, Hydrocephalus chron. 3, Hydrocephalus acutus 1, Tumor cerebri 1, Cephalhaematoma 3, Idiotismus 5+5, Mania 12+12, Melancholia 3+4, Hypochondria 2, Delirium acut. 1+1, Delirium tremens 2+2, Hydroorrhachis 1, Irritatio spinalis 2, Myelitis 3+3, Tabes dors 2+2.

II Živčane bolesti

Eclampsia 7, Epilepsia 4+1, Trismus et Tetan. 3+3, Chorea minor 5+2, Paralysis agitans 1, Pavor nocturnus 2, Paralysis nerv. facialis 6, Paralysis diphth. 1, Paralysis extrem. 7, Neuralgia 6+2, Hemiparesis 17+1, Ischias 13+2, Hysteria 9+3.

III Bolesti uha

Cysta conchae auric. 1, Cerumen 10, Strano telo spoljašnjeg ušnog kanala 7, Otitis externa 3, Otitis furuncularis 20, Myringitis 1, polip u spoljašnjem ušnom kanalu 2, Catarrh. cavi tympani 13, Otitis

media 22+2, Perforatio membr. tympan. 3, Surdmutit. 4, Otorralg. 2.

IV Bolesti oka

V Bolesti nosa

Coryza catarrh. 1, Epistaxis 3, Polyp. in cavo naris, Corp. peregr. in cav. naris. 3, Carcinom in region. nasal. 2.

VI Bolesti disajnih organa

Laryngitis catarrh. 18, Laryngitis croup. 12+5, Laryngospasmus 4, Catarrh. bronch. Bronchitis 245+20, Asthma bronch. 4, Emphysema pulmon. 25+4, Atelectasia 1, Pneumonia catarrh. 14+1, Pneumonia croup. 58+6, Haemoptoe 14+4, Phthisis pulm. 58+28, Gangren. pulmon. 1+1, Pleuritis 24+8.

VII Oboljenja cirkulatornih organa

Pericarditis 4+4, Insuff. valv. bicuspid. 16+8, Hypertrophia cordis 6, Degen. adipos. cordis 1, Aneurysma aortae 2, Teleangiectasia 1+1, Varicoc 5.

VIII Bolesti limfnog sistema

Lymphadenitis 38+5, Lymphoma 12+1, Lymphosarcoma 1.

IX Bolesti usne šupljine i šupljine grkljana

Carcinoma labii inf. oris 2+1, Glossitis 3+1, Caries dentis 65, Labium Leporinum 1+1, Ulcus anguli oris 1, Adhesio frenuli linguae 11, Ranula 4, Ulcus frenuli lingu. 3, Stomatitis catarrh. 6+1, Stomatitis aphthos. 18, Soor 3, Stomatitis diphtherit. 6, Stomatocace 21, Gingivitis 9+1, Epulis 1+1, Angina tonsillaris. 38+1, Tonsillit. follic. 8+1, Hypertroph. tons. 4, Abscessus retropharyng. 2+1, Deglutitio corp. peregr. 1.

X Bolesti želuca i crevnog pokrova

Dyspepsia 37, Catarrh. ventric. 131+46, Cardialgia 49+11, Dilatatio ventric. 2, Enteritis choleriform 7, Catarrh. intest. acut. 265+3, Catarrh. intest. chron. 17+4, Enteritis follic. 7, Proctitis 14+1, Enteralgia 23, Constipatio 50+2, Ascaris 3, Oxyuris 2, Prolapsus intest. recti 6, Rhagades 1+1, Carcinoma. ventric. 2+2, Ulcus rotundum 1, Haemorrhoid. 10, Carcinom. intest. rect. 1+1, Fungus umbil. 1, Peritonitis acut. 2+2, Peritonitis chron. 4, Ascites 3+5, Icterus 4+1, Cholelithiasis 1+1, Perihepatitis 1+1, Hepatitis acuta 3+1, Hepatitis interstit. 30+16, Carcinom. hepatis 1, Hypertrophia lienis 13+1, Omphalitis 2, Hernia umbil. 5, Hernia inguin. 17, Hernia inguin. incarcer. 4+4, Hernia scrotalis 1, Fistula ani 3.

XI Bolesti mokraćnih i polnih organa

Nephritis 21+10, Pyelitis 1+1, Ren migrans 6+1, Carcin. vesic. 1, Fistula vesico-scrotal. 1, Cystis catarrh. 5+3, Incontin. vesic. urin. 3+1, Dyschuria 4+1, Enuresis nocturna 2, Haematuria 1, Lithiasis 5+5, Calculus urethral. 3, Urethritis 5, Blenorhoea urethrae 47+16, Prostatitis 2, Balano-postitis 1, Phimosis 2+1, Paraphimosis 4+1, Orchitis 3, Stricture urethrae 1, Hydrocele 16+1, Monorchismus 2, Elephant. labii pud. 2, Adhaes. cellul. introit. vagin. 1, Vaginitis 7, Vulvitis diphtherit. 5, Fluor albus 68+24, Metrorrhagia 7, Endometritis 8+2.

Perimetritis 2, Prolapsus uteri 3+1, Carcinoma uteri 7+3, Fibroma uteri 6+3, Oophoritis 1.

XII Kožne bolesti

Acne dissemin. 2, Intertrigo 3, Erythema 5+1, Erysipelas 17+8, Urticaria 6, Herpes 3, Eccema 90+6, Pemphigus 9, Rupia 1, Prurigo, Ecthyma 12, Furunculus 15+1, Psoriasis 3+1, Ichthiosis 1+1, Scabies 40+5, Lupus 5+2, Favus 5, Sycosis 1, Sudamina 1, Miliaria 1, Veruca 3, Apendix. cutan 1, Thyroma 5+1, Carbunculus 4+1, Keloid 1, Epithelioma 7+1, Dermatitis 4+1, Gangrena cutis 1+1, Morpiones 1, Cysta 5+3, Fibroma 1, Combustio 9+1, Congelatio 2+2, Contusio 56+22, Vulnura 71+34, Ulcera 48+12.

XIII Bolesti tkiva - žlezda i mišića

Inflam. text. cellul. 40+8, Abscessus 33+10, Panaritium 16+2, Mastitis 7+1, Strano telo u vezivnom tkivu 4, Tendovaginitis 1, Carcinoma mammae 2+1, Contract. muscul. 2+1.

XIV Bolesti zglobova

Inflam. art. coxae 4, Inflam. art. genu 24+9, Inflam. art. manus 2+1, Inflam. art. pedis 9+1, Inflam. art. cubiti 2, Inflam. art. humeri 3, Spondylitis dorsalis 2, Kyphosis 4, Pes valgus. Pes varus 8, Dystorsio 13, Luxatio digit. 1, Luxatio humeri 2, Luxatio maxill. infer. 1, Digni supernum 2+1.

XV Bolesti kostiju

Carcinoma maxil. inf. 1, Osteoma palat. dur. 1, Periostitis 39+7, Caries 11+3, Fractura ossium 16+10.

XVI Akutne zarazne bolesti

Morbili 137+2, Scarlatina 5+1, Varicella 2, Variola 1, Typhus abdomin. 34+30, Parotitis 10, Pertusis 14, Diphtheritis 22, Dysenteris 9+2, Febris intermittens 110+19, Septicaemia 2+2.

XVII Hronične zarazne bolesti

Syphilis cong. 17, Syphilis aquisit. 116+137.

XVIII Opšti poremećaji ishrane

Anaemia 35+2, Chlorosis 2, Atrophia 12, Rachitis 18, Scrophulosis 28+2, Tuberculosis 3+2, Diabetes mellit. 2+1, Rheumatism. muscul. 84+13, Polyarthrit. 45+20, Evolutio debilis. 1, Marasmus senilis 2+1.

XIX Trovanja

Intox. c. lix. caustic. 2+2, Intoxic. c. phosphor. 1.

XX Porodaji

Partus 8+6.

Iskaz o očnoj odeljenju dr Adolfa Wilheima

I Oboljenja konjunktive

Conj. acuta 240, Conj. chronica 193, Conj. anceps 16, Blenorrhoea neonatorum 6, Blenorrhoea conj. ex urethritide 3+5, Conj. crouposa 10, Conj. lymphatica 174+11, Conj. trachomatosa 843+169, Ecchymoma subconjunctivale 3, Pterigium 3, Conj. syphilitica 1, Carcinoma conjunctivae 1+1, Lypoma subconjunctivale 1, Vulnus conjunctivae 1.

II Oboljenja rožnjače

Keratitis 15+2, Ulcus corneae 13+1, Erosio corneae 2, Macula corneae 13, Leucoma adhaerens 9+1,

Staphyloma corneae 3, Kerato-Iritis 1, Phtisis corneae 9, Corpus alienum 13, Abscessus corneae 1, Keratitis traumatica 3, Vulnus corneae, Ruptura corneae 0+1.

III Oboljenja dužice

Iritis acuta 2+1, Iritis syphilitica 7+3, Iridocyclitis 4, Prolapsus Iridis 2, Coloboma Iridis 1.

IV Oboljenja sudovnjače

Chorioiditis chronica 2, Panophthalmitis 1.

V Glaucoma

Glaucoma acutum 2, Glaucoma chronicum 2.

VI Oboljenja retine

Retinitis album. nurica 4, Retinitis alecholica 3, Hyperaemia retine 1, Ablatio retine 1, Retinitis pigmentosa 1.

VII Oboljenja sočiva

Cataracta senilis 17+13, Cataracta traumatica 0+1, Luxatio lentis 1.

VIII Poremećaji prelamanja svetlosti

Myopia 12, Hypermetropia 6, Presbiopia 1, Spasmus accommodationis 1.

IX Oboljenja mišića-nerva

Paralysis nervi oculomotorii 4, Ptosis 1, Nystagmus 1.

X Oboljenja trigeminusa

Neuralgia ciliaris 1.

XI Oboljenja staklastog tela

Opacitates corp. vitrei 2.

XII Oboljenja suznog aparata

Blenorrhoea sacci lacrymalis 3.

XIII Oboljenja kosti

Periostitis orbitae 1.

XIV Oboljenja očnoj kapka

Eczema 1, Abscessus 2, Oedema 2, Blepharadenitis 43, Hordeolum 14, Chlazon 3, Ectropium 2, Trichiasis 7, Carcinoma 3, Madarosis 2, Angioma 1.

Izveštaj o lečenim bolesnicima od trahoma u gradskoj Očnoj bolnici tokom 1889. godine

1) Ležeći trahomaši

Od 143 primljene, od kojih je sa komplikacijama obolele konjunktive bilo 43 muškarca i 27 žena.

2) Ambulantni trahomaši

Tokom cele godine bila su 843 nova ambulanta bolesnika od čega 534 muškarca i 309 žena, od kojih je s lakšim stepenom bilo 140 i to 96 muškaraca i 44 žene, ostali su bili teškog stepena; od poslednjih je 132 teška slučaja s komplikovanim oboljenjima konjunktive i to 64 muškarca i 68 žena, znači ukupno lečenih trahomaša bilo je 986.

Od ležećih bolesnika s trahomom 33 su bila vojna obveznika a 4 domobrana. Od njih je izlečeno i regrutovano 28 vojnih obveznika a 4 domobrana su izlečena.

Od juna do 15. decembra 1889. upućeno je na pregled od strane milicije i zanatskih vlasti 319 osoba; od kojih je trahom imalo 47, znači od pregledanih pojedinaca 14% ima trahom.

Preko gospodina savetnika vojnog odseka u Očnu bolnicu upućeno je radi lečenja 59 vojnih obveznika s

trahomom na ambulantni tretman, od kojih je izlečeno i regrutovano 33.

U Očnu bolnicu upućeno je 212 školske dece s trahomom i to 121 dečak osnovac, 62 devojčice iz osnovne škole i 29 učenika gimnazije."

Zaključak

U zaključku ističemo da smo našli dragocen pisani izvor podataka o nivou i obimu zdravstvene zaštite koja je pružena u Gradskoj bolnici u Subotici u drugoj polovini XIX veka i koji nam može poslužiti u izučavanju istorijske građe o Gradskoj bolnici i zdravstvenoj službi u Subotici i širem okruženju.

Iz prikazanog izveštaja vidi se da je bolnica pružala usluge i ambulantnim bolesnicima pa ističemo da ona nije bila samo stacionarna ustanova već je imala i vrlo razvijenu ambulantno-polikliničku delatnost, s tačno utvrđenim radnim vremenom.

Bolnica je imala profil moderne zdravstvene ustanove, što vidimo po širini dijagnoza i operativnih zahvata koji su u njoj vršeni. Gradska bolnica je u svom sastavu od 1878. godine imala posebnu zgradu s pet ćelija za duševne bolesnike i bila među prvim u Ugarskoj koja je mogla opskrbiti svoje duševne bolesnike, što je bilo vrlo napredno, kada znamo da je Zemaljska bolnica za duševne bolesnike u Budimpešti otvorena 1868. godine. Izdvojeno Očno odeljenje s osam bolesničkih kreveta imala je od 1869. godine [3]. Ovo Odeljenje preraslo je 1884. u Očnu bolnicu sa 30 bolesničkih kreveta, čiji Izveštaj je napred prikazan.

Upoređujući podatke iz ovog Izveštaja s podacima koji se odnose na bolnicu u Senti, koja je raspolagala sa 30 kreveta i hiruškom salom, Tot Abonji na-

vodi da je u Senti u periodu od 1881. do 1893. godine prosečno godišnje lečeno 287 bolesnika, koji su ostvarili 4.454 bolesnička dana (prosečno 15) s prosečnim brojem umrlih od 7%. Zaključujemo da je u Gradskoj bolnici u Subotici lečeno 3,4 puta više ležećih bolesnika (982), s 19.436 ostvarenih bolesničkih dana, što je prosečno po bolesniku 19 dana, a ukupan broj umrlih bolesnika bio je 43 odnosno 4,3% od ukupnog broja lečenih bolesnika, što je znatno manje od smrtnosti u bolnici u Senti [6]. Ovaj procenat se ne razlikuje od bolničkog mortaliteta jedan vek kasnije, koji je 1999. godine u Opštoj bolnici u Subotici iznosio 4,8% [7].

Zbog sve većih potreba stanovništva grada, uže i šire okoline za lekarskim pregledima, gradske vlasti su februara 1890. godine donele odluku o izgradnji bolnice na današnjoj lokaciji sa 160 kreveta pod nazivom "Opšta bolnica Marija Valerija". Gradnja bolnica počela je u proleće 1894. godine a svečano otvaranje obavljeno je 10. V 1897. godine. Iste 1897. godine osnovano je Udruženja lekara - Podružnica kraljevskog lekarskog društva koje je brojalo 24 člana [8].

Da je Subotica u to vreme bila značajan zdravstveni centar i da su potencijali zdravstvene službe bili na visokom nivou ne samo u odnosu na neposredno okruženje nego i šire geografske prostore, ukazuje i činjenica da joj je ukazana čast da organizuje XXX Jubilarni sastanak lekara i prirodoslovaca Ugarske, koji je održan od 27. do 31. avgusta 1899. Sastanku je prisustvovalo oko 100 lekara i prirodoslovaca, podneta su 74 referata od kojih 49 iz oblasti medicine. Sastanku je prisustvovalo 20 lekara iz Subotice i okoline, a dva lekara su održala i referate [9].

Literatura

1. Libman Emil. Prilozi za istoriju zdravstvene kulture Subotice u XVIII veku (1686-1792). Rukovet 1995;XLI (10-11-12):21-6.
2. Mađar L. Subotica i njeno stanovništvo do 1828. Koreni. Svedočenje vekova. Subotica: IAS 1991:1-34.
3. Libman E. Subotička bolnica. Od Uboškog doma do savremenog stacionara. NIP "Subotičke novine". Subotica, 1997.
4. Sente M. Istorijat otorinolaringologije u Subotici. Subotica: ZZZZ 1997:10-22.
5. A szabadkai városi kórház és szemkoroda évkönyve 1889-ről. Szabadka, Schlezinger Sándor Könyvnyomdájából 1890. IAS; F:2;3953/tan 1890.
6. Tot Abonji I. Razvoj bolničke zdravstvene službe u Senti. Med Pregl 1991;XLIV(7-8): 348-52.
7. Pavlović M, Sente R, Brcan N, et al. Zdravstvena zaštita stanovništva. Zavod za zaštitu zdravlja. Subotica. Novembra 2000;37.
8. Libman E. Prvi naučni sastanak u Subotici. Med Pregl 1990; XLII(1-2): 87-91.
9. Crnjaković D, Libman E. Prvi naučni sastanak lekara i prirodoslovaca u Subotici 27-31- avgusta 1899. godine. Vek naučnih pregnuća. Zavod za zaštitu zdravlja Subotica. Subotica 24. maja 2000; 9-17.

Summary

Introduction

The paper is the translation of the report of the Head physician of the Municipal Hospital in Subotica for 1889. It shows the number of patients, the number of checkups, the number of outpatients and inpatients, distribution by sex, age, place of residence, the frequency of patients by months and groups of diseases, the average length of treatment, the number of cured, unsuccessfully treated and deceased patients, the most significant surgeries, the number of doctors employed and a detailed survey of groups of diseases.

Annual report

From January 1, to December 31, 1889, 6.123 patients were treated, 5.141 outpatients and 982 inpatients; 24.644 visits, 69 patients on average, 2.884 men and 2.257 women; 662 under 1 year of age; 828 aged 1 to 5; 1.655 aged 5 to 20; 1.854 aged 20 to 80; 142 patients over 80 years of age. 4.260 patients were from Subotica and 881 from other parts of the country.

19.436 patient days were required, 19 3/4 on average. 747 patients were cured, condition improved in 132, 60 were unsuccessfully treated and 43 patients died.

Cerebral and spinal cord diseases occurred in 73 outpatients and 38 patients (the same distribution: outpatients + inpatients goes for all diseases, respectively); nervous system diseases 82+18; ear diseases 139+2; eye diseases 1706+220; nose diseases 12+0; respiratory tract diseases 478+95; circulatory system diseases 35+13; lymphatic system diseases 51+5; mouth and throat lumen diseases 207+9; coronary diseases and diseases of intestinal mucosa 711+18; genitourinary tract diseases 252+66; skin diseases 440+107; muscle, gland and tissue diseases 104+23; joint diseases 75+16; bone diseases 56+20; acute infectious diseases 344+43; chronic infectious disease 143+137; general nutritional disorders 222+43; poisonings 3+2; childbirths 8+6.

Key words: Hospitals + history; Annual Reports

Rad je primljen 30. I 2002.

Prihvaćen za štampu 7. II 2002.

BIBLID.0025-8105:(2002):LV:5-6:253-258.

**XIX International Congress of the Transplantation Society
August 18-22, 2002 - Buenos Aires, Argentina**

General Secretariat
Ana Juan Congressos

Sarmiento 1562 4degrees, 1042 Buenos Aires - Argentina
Tel: +54 11 4381 1777/4382 1874/43844 6411; Fax: +54 11 4382 6703
Email: transplantation@anajuan.com